Ett offensivt nordiskt fokus för Armén?

av Håkan Edström

Résumé

The mainstream narrative in the Swedish defence debate seems to take for granted that, in case of an armed conflict with Russia, the premier task of the Swedish Army is to reinforce the defence of the Baltic States. However, this narrative tends to be strategically ignorant, neglecting several important aspects that should be included in any serious analysis. For example, in addition to the Swedish, what other options does the Alliance have to reinforce the Baltic States? When evaluating the alternatives at hand, it is rather obvious that the Swedish is the least preferable. So, if not crossing the Baltic Sea, where should the Swedish Army contribute to the efforts of the Alliance? Contrary to the front from the Baltic Sea to the Black Sea, NATO lacks alternatives for reinforcing the front from the Gulf of Finland to the Barents Sea. With the sub-arctic capacity of the Swedish Army, the High-North and this northern front of the Alliance should presumably be the focus right from the beginning. By integrating the armies of the Nordic Countries, the article argues that multilateral army divisions predesignated for NATO's northern front can be organized and used defensively as well as offensively depending on strategic objectives, hence filling an important gap in the force structure of the Alliance. It ends recommending the Chief of the Swedish Army to take the initiative for such integration.

FÖRESTÄLLNINGEN ATT ARMÉNS främsta uppgift är att på plats förstärka försvaret av Baltikum (se t ex Expressen 2025-06-08, "Så blir Sveriges roll i ett krig mot Ryssland") bortser från flera viktiga strategiska frågor, bl a:

- Vilka förstärkningsalternativ, utöver det svenska, har Nato för Baltikum?
- Var kan Armén, utöver i Baltikum, bidra till Natos avskräckning och kollektiva försvar?

Båda frågorna har, liksom de följdfrågor som fortlöpande lyfts fram i framställningen, flera svarsalternativ. Detta borde föranleda jämförelser men media ställer sällan, om någonsin, olika lösningar mot varandra och företrädare för såväl statsmakterna som Försvarsmakten (FM) avstår i regel från att offentligt resonera kring olika optioner. Det senare föranleder en brasklapp – Det kan mycket väl vara så att delar av resonemanget i denna artikel f n är föremål för stabsarbete inom FM. Det går således inte att bortse från att artikeln kan slå in dörrar som avses öppnas för medborgarna inom kort.

I väntan på att FM offentliggör strukturerade överväganden och alternativjämförelser är syftet med artikeln att vidga perspektivet för debatten kring Arméns nyttjande. Härvid avser resonemanget utmana vissa av de officiella uppfattningar som trots allt publicerats samt att kontrastera tvärsäkra mediala utfästelser i stil med "så här blir det" genom att påvisa alternativa synsätt. Förhoppningen är att den stundom tillspetsade framställan ska stimulera läsaren till reflektion bortom

den gängse uppfattningen och att de frågor som ställs i artikeln härvid kan bidra till såväl alternativgenererande som framtagande av urvalskriterier.

I de nästkommande två avsnitten behandlas var och en av ovanstående två frågor. I det därpå följande avsnittet ifrågasätts Baltikums centrala plats i svensk försvarsdebatt. I de efterföljande tre avsnitten vidgas perspektivet genom att först rikta fokus på Nordkalotten för att sedan beröra potentialen till nordisk markoperativ integration och därefter på möjligheterna till ett mer offensivt förhållningssätt. Artikeln avslutas med en uppmaning till Arméchefen.

Det finns bättre alternativ

International Institute for Strategic Studies (IISS) bedömde i sin *Military Balance 2025* att Sverige inte hade en enda brigad operativ 2024. Samtidigt ska Estland ha haft två, Lettland fem och Litauen två. På kontinenten ansågs Nato förfoga över flera förstärkningsalternativ till Baltikum. Tyskland och Nederländerna hade t ex en gemensam kår bestående av tre gemensamma divisioner med tillsammans 12 nationella brigader medan Polen bl a hade fem nationella divisioner med totalt 15 brigader. Möjligen formar några av dessa polska divisioner rent av en nationell polsk kår medan åtminstone en polsk division kan vara tänkt att ingå i den amerikanska armékår som berörs nedan och som även den utgör ett förstärkningsalternativ. I bakgrunden förekommer dessutom multinationella Eurocorps i vilken ingår soldater från Nato- och/eller EU-länder belägna i de tempererade och subtropiska zonerna.

Medan Baltikum landvägen kan förstärkas med flera näraliggande kårer och divisioner från kontinenten skulle en svensk förstärkning i stället handla om riskabla sjötransporter av möjligen upp t o m brigad. Insatserna för att skydda dessa transporter måste dessutom ställas i proportion till det operativa mervärdet just en svensk brigad förväntas åstadkomma. Att sända utländska förband som förstärkning till Baltikum via Sverige framstår som irrationellt: Först ska transportfartyg angöra olika västkusthamnar för att där lasta av de allierade förstärkningar Nato lyckats lösgöra. Sedan ska fartygen gå olastade genom Öresund för att angöra diverse ostkusthamnar. Där ska de lasta på samma allierade förband de initialt transporterade men som i stället för att fortsätta på köl färdats landvägen genom Sverige. Avslutningsvis ska fartygen korsa Östersjön för att i baltiska hamnar leverera förstärkningarna. Om detta verkligen är den tänkta manövern infinner sig frågan – varför inte direkt angöra de baltiska hamnarna?

Ett möjligt svar är att medan personal relativt enkelt kan flygas in till Sverige så kommer sannolikt den tyngre materielen, åtminstone om den kommer från Nordamerika och/eller Storbritannien, behöva fraktas på köl. Dessutom vill Nato förmodligen undvika att personal och materiel möts först i ett frontnära område, hellre då förbereda förstärkningsförbanden i ett bakre område.

Men varför skulle US Army, som ju redan har materiel lagrad i sydöstra Polen, transitera genom Sverige? Och om förstärkningarna snarare kommer från mellersta och/eller södra Europa? Är det då inte säkrare att transportera både materiel och personal genom Centraleuropa än att nyttja våghalsiga sjötransporter över Östersjön? Borde f ö inte denna iakttagelse gälla även i det fall det trots allt kommer förstärkningar från Nordamerika som inte har materiel förhandslagrad? Och om Nato likväl beslutar att nyttja Sverige som bakre område, varför då inte sända materielen direkt till Ostkusten? För om risken att korsa Östersjön bedöms överkomlig så borde det väl även gälla angö-

rande av svenska ostkusthamnar? Idén med marktransitering genom Sverige till Baltikum ter sig sålunda märklig oavsett om förbanden kommer från Nordamerika eller Europa.

Det finns således mer slagkraftiga, mer snabbtillgängliga och mer transportsäkra förstärkningar till Baltikum än svenska. Detta konstaterande utgör svaret på den första av ovanstående frågor.

Armén kan bidra i Norden

Om det således finns bättre förstärkningsalternativ till Baltikum än det svenska, var kan Armén i stället göra nytta? Några viktiga ingångsvärden bör tas i beaktande innan frågan besvaras. Estland, Lettland, Litauen och Polen har t ex tillsammans ca 100 mil landgräns till Ryssland. Här finns fyra av Natos Forward Land Forces (FLF) enheter. Markstridskrafterna är bl a multinationellt integrerade i två divisioner och en kår (MNC-NE). Natos sydöstra flank saknar landgräns till Ryssland. Här finns likväl både multinationell kår (MNC-SE) och division samt de fyra övriga FLF-enheterna. Finland och Norge har tillsammans ca 150 mil landgräns till Ryssland. Här finns varken multinationell kår eller multinationella divisioner och, än så länge, ej heller FLF-förband.

Armén kan m a o, som svar på den andra frågan, bidra till Alliansen genom delaktighet i skapandet av inte enbart multinationella FLF-enheter utan även av nordiska divisioner, potentiellt rent av en skandinavisk armékår, avsedda för insatser längs Alliansens norra frontavsnitt, d v s mellan Finskaviken och Barentshav.

Varför just Baltikum?

Innan resonemanget knyts samman måste frågan varför just Baltikum så ofta lyfts fram i svensk försvarsdebatt beröras genom inkluderandet av några ytterligare omständigheter. En första handlar om Rysslands påstådda intresse av att erövra Baltikum. Ett argument som brukar framföras är skyddandet av de ryska minoriteterna i de baltiska länderna. Av Eurostats *Demography of Europe* framgår att lite drygt 600 000 av invånarna i de baltiska staterna är etniska ryssar. Det kan jämföras med de närmare 5 miljoner etniska ryssar som lever i Kazachstan samt med antalet ryska soldater respektive antalet civila ryssar i bl a Donetsk och Luhansk som dödats till följd av kriget i Ukraina. Det framstår således som lite naivt att tro att Putin-regimen verkligen skulle bekymra sig över människors välbefinnande.

Detta konstaterande får dock inte tas som intäkt på att Ryssland de facto också kommer att avstå från att använda den ryska minoriteten i Baltikum som förevändning till att angripa de baltiska staterna. Bevekelsegrunden för ett sådant angrepp skulle dock i stället kunna handla t ex om att pröva, och om möjligt söndra, sammanhållningen inom Alliansen. Det är emellertid på plats att ifrågasätta varför Ryssland skulle välja att utsätta Alliansen för denna typ av påfrestning just i Baltikum. Om det skulle visa sig att sammanhållningen är starkare än vad Ryssland bedömt, möjligen därför att Ryssland utmanat Nato-medlemmars självständighet och överlevnad, kommer sannolikt också Natos vedergällningar att vara mer omfattande än vad som kanske föreställts i Kreml.

Dessutom finns ju inte enbart baltiska soldater i Baltikum utan även bl a brittiska och tyska i de olika FLF-enheterna. Kan verkligen dessa länder förväntas förhålla sig passiva då deras soldater slaktas? Och är inte själva syftet med dessa snubbeltrådar just att garantera motåtgärder? Om statsmakterna inte trodde att det skulle ske någon form av vedergällning från Nato så skulle de sannolikt också ha rannsakat sig själva

och ifrågasatt om Sverige överhuvudtaget borde sända soldater att lemlästas å FLF:s vägnar oavsett om det vore i Baltikum eller annorstädes. Tendensen är snarare den motsatta, statsmakterna ökar Sveriges FLF-engagemang!

Om Ryssland verkligen skulle våga pröva sammanhållningen inom Alliansen genom att inleda en väpnad konfrontation så finns det onekligen andra alternativ för ett sådant angrepp än att utmana en eller flera Nato-medlemmars överlevnad som självständiga stater. Genom att välja angreppsmål som inte hotar en allierads existens skulle Ryssland förmodligen även kunna mildra konsekvenserna av Natos svarsåtgärder om de ryska kalkylerna skulle visa sig felaktiga.

En begränsad rysk insats mot glesbefolkade finska Lappland är ett sådant exempel. Här finns ju dessutom f n endast finska soldater.

En andra omständighet är kopplad till Natos påstådda brist på operativt djup i Baltikum. Grovt räknat är avståndet mellan var och en av de baltiska staternas östra gräns och deras respektive östersjökust i väst ca 30 mil. Siffran bör jämföras med Rysslands operativa djup från gränsen mot Finland i väst till Vita havet i öst. Den ryska hamnstaden Kandalaksja ligger t ex endast ca 20 mil öster om Salla i finska Lappland. Det är denna korridor som förbinder Murmanskregionen med övriga Ryssland och därmed också potentiellt utgör förevändning för ryskt militärt ingripande i syfte att skydda baserna på Kolahalvön. Borde inte Sverige snarare ta fasta på det senare geografiska förhållandet?

En tredje omständighet som brukar föras fram i debatten är Suwalki-korridoren, d v s den polsk-litauiska gränsen mellan den ryska Kaliningrad i väst och Belarus i öst. I händelse av väpnad konflikt mellan Ryssland och Nato anses det riskfyllt att föra fram Nato-förstärkningar till Baltikum genom korridoren. Detta synsätt torde bottna i ett accepterande av det ryska narrativet. I händelse av rysk aggression mot Alliansen upphör givetvis inte enbart Kaliningrad liksom övriga Ryssland, utan troligen även Belarus och definitivt Ukraina, att vara geografiska begränsningar för Nato. I stället för att tala om den ca 7 mil *smala* Suwalki-korridoren bör Ryssland fås att förstå att i händelse av ett angrepp på t ex Baltikum så kommer Natos östra frontavsnitt mot Ryssland inledningsvis att gå från Narva vid Östersjön till Mariupol vid Azovska sjön. Avsnittet är snarare 150 mil *brett* och innebär stora möjligheter för Nato till offensiva motåtgärder.

En fjärde omständighet, som inte enbart berör Baltikum, är begreppet ”förstärkning”. Då det ofta kopplas till försvar, d v s ”förstärkning av försvaret av…”, riskerar begreppet att leda tanken fel. I händelse av ett väpnat angrepp mot en Nato-medlem begränsas givetvis inte Alliansens optioner till ett defensivt förhållningssätt. Längs Natos östra frontavsnitt kan mycket väl en eller flera av de Nato-kårer som berörs i denna artikel snarare sättas in offensivt mot såväl Kaliningrad som övriga Ryssland och då inte enbart via Baltikum utan även via Belarus respektive Ukraina. Begreppet måste således även förstås i kontexten ”förstärka för att möjliggöra (fortsatt) anfall”.

Har Nordkalotten glömts bort?

Hade Expressen varit källkritisk i den artikel som omnämns ovan hade redaktionen åtminstone berört det taktiska koncept arméchefen fastställde 2024. I konceptet, som alltså är en officiell handling, understryks Arméns unika kapacitet för krigföring i subarktisk miljö och dess viktiga roll då allierade förband transiterar över svenskt territorium

mot Baltikum och/eller Nordkalotten. Det konstateras samtidigt att det kommer att ta tid för Nato att föra fram transiteringsstyrkor till Sverige oavsett slutdestination för förstärkningsförbanden. Kopplad till den senare destinationen hade Nato, enligt IISS, endast en finsk och en norsk brigad på Nordkalotten 2024. Trots närheten till den strategiskt viktiga Kolahalvön, där bl a en stor del av den ryska andraslagsförmåga är baserad, var således Nato avsevärt svagare på Nordkalotten jämfört med i Baltikum. Detta faktum leder till en följdfråga som för ett helhetligt perspektiv på svensk försvarspolitik borde vara oundviklig att beröra men som likväl ofta förbises:

- Vilka förstärkningsalternativ har Nato för Nordkalotten?

US Army leder FLF i Polen och har även, såsom berörts ovan, ett kårhögkvarter i Camp Kościuszko. Kåren, US Army V Corps, förfogar dock endast över roterande förband på temporär basis. Om USA sänder ytterligare arméenheter till Europa är det därför troligt att det blir till Polen för uppfyllnad av denna kår. Som tidigare nämnts torde US Army V Corps, liksom såväl den tysk-nederländska kåren och den potentiella polska kåren som Eurocorps, snarare ha Baltikum än Nordkalotten som tänkt förstärkningsriktning. En US Marine Expeditionary Force har materiel lagrad i Tröndelag men det är inte enhetens enda förhandslagring eftersom dess insatsområde utöver Europa även omfattar Sydamerika, Afrika och Mellersta östern. Lagren i Norge garanterar m a o inte att delar av US Marines också de facto kommer att sändas till Norge. Kanada förfogar över tre brigader och leder FLF i Lettland. Med Kanadas subarktiska förmåga i åtanke borde Nordkalotten vara given mottagare om ytterligare kanadensiska förband kan avdelas till Europa.

Det finns dessutom fyra Nato Rapid Deployable Corps (NRDC) i Medelhavsregionen men det ter sig osannolikt att någon av dessa subtropiska enheter skulle sättas in på Nordkalotten, snarare då längs Alliansens östra frontavsnitt. Därutöver finns den brittiska kåren (Allied Rapid Reaction Corps, ARRC) och den franska dito (NRDC-FR), vardera med två divisioner. Båda länder leder var sin FLF-insats och har även nationella enheter stationerade utanför Europa. Om de därutöver axlar ansvaret för den militära styrka som avses organiseras för att avskräcka fortsatt ryska aggression mot Ukraina, såväl som mot Alliansens östra frontavsnitt, efter eldupphör/vapenvila i det nu pågående kriget så kommer de sannolikt sakna kraft att även förstärka Nordkalotten. Utöver Kanada återstår således Skandinavien.

Mot en nordisk markoperativ integration?

I Arméns taktiska koncept sägs att en nationell svensk division, trots de stora avstånden mellan de utspridda brigaderna (det är t ex ca 150 mil mellan Boden och Lund), ska utgöra taktisk reserv. Armén ska således, sin unika subarktiska förmåga till trots, inledningsvis och under lång tid stå förfotgevär för att senare, när Nato väl lyckats avdelade förstärkningsförband (oklart vilka), skydda transiteringen av dessa. Allierade utan subarktisk förmåga, i flera fall snarare med subtropisk profil, kan alltså tvingas slåss å Sveriges vägnar på Nordkalotten. Detta förhållningssätt är självklart inte strategiskt rimligt, särskilt som skyndsam förstärkning av Nordkalotten kan vara krigsavgörande. Ska Armén verkligen tillåtas vara Alliansens akilleshäl?

Svaret på denna följdfråga beror sannolikt på hur väl potentialen för integration av de nordiska markstridskrafterna nyttjas. I

dag finns en dansk division med en brigad på Själland och en brigad under uppbyggnad i Holstebro på Jylland. I Skåne sätts f n en brigad upp som kan inordnas i den danska divisionen (avståndet mellan Lund och Holstebro är ca 40 mil) vilken därmed skulle bli skandinavisk. Detta är ett exempel på möjlig nordisk integration. På Östlandet avses en norsk brigad organiseras, samtidigt sätts en svensk brigad upp i Skövde och en annan i Kungsängen. Dessa tre brigader kan (avståndet mellan Stockholm och Oslo är ca 50 mil) inordnas i en gemensam division och utgör ett andra exempel. Kärnan i ett tredje utgörs av den norska Brigade Nord i Bardufoss och den svenska brigad som är under tillblivelse i Boden (avståndet mellan dessa båda garnisoner är ca 60 mil).

Jämfört med att invänta ytterst eventuella icke-nordiska förstärkningar är en betydligt snabbare lösning att ge dessa tre skandinaviska divisioner, möjligen som en skandinavisk kår, uppgift längs frontavsnittet mellan Finskaviken och Barentshav. Det bör m a o vara dessa divisioner, snarare än kontinentala dito, som transiteras genom Sverige (om de nu inte har materielen förhandslagrad i norr) för att förstärka Alliansens norra frontavsnitt. Och omvänt – kontinentala förband, snarare än nordiska, bör förstärka frontavsnittet mellan Östersjön och Svarta havet.

Anfall bästa försvar?

Vad förväntas då den skandinaviska kåren kunna uträtta om den ges uppdrag längs det norra frontavsnittet? En uppgift skulle kunna vara att undsätta de finska markstridskrafterna i finska Lappland och/eller de norska i Finnmark t ex genom att återta områden som inte kunnat hållas under de inledande striderna. Dessa finska och norska förband utgör f ö ett fjärde exempel på en potentiell nordisk division (avståndet mellan Kirkenes och Sodankylä är ca 40 mil). Med ett mer defensivt förhållningssätt skulle uppgiften i stället kunna vara att fördröja fortsatt ryska framryckning västerut på Nordkalotten. Detta bygger dock på föreställningen att Ryssland dels innehar stor förmåga att på kort tid återuppbygga sin krigsmakt efter vapenvila i Ukraina, dels prioriterar uppbyggnaden av markstridskrafterna till frontavsnittet norr om Finska viken.

Med offensiva nordiska bevekelsegrunder, och med modesta föreställningar om den ryska återuppbyggnadskapaciteten, skulle uppgiften för kåren i stället kunna vara att slå de ryska förband som anfaller västerut över Natos norra frontavsnitt och som hejdats, men ännu inte fullständigt besegrats, av den finska armén. Det finns emellertid ett än mer offensivt alternativ; att skära av förbindelserna mellan St. Petersburg och Murmansk.

Jämfört med Natos markoperativa möjligheter att ”vidga” Suwalki-korridoren, som berördes ovan, är Rysslands dito avseende Kandalaksja-korridoren ytterst begränsade. Till skillnad från Alliansen kan Ryssland således tvingas transportera förstärkningar till sjöss. Då en stor del av den ryska andraslagsförmågan är baserad på Kolahalvön skulle ett nordiskt anfall mot Kandalaksja-korridoren onekligen riskera eskalation. Stormakterna i Nato, med USA i spetsen, skulle m a o få svårt att förhålla sig passiva till den nordiska offensiven. Om Rysslands bakomliggande motiv för ett anfall mot Baltikum trots allt skulle handla om att pröva sammanhållningen inom Alliansen, och skulle denna visa sig vara så svag att undsättning av det östra frontavsnittet uteblev, skulle således ett nordiskt anfall på ett annat frontavsnitt kunna vara det som eskalerade konflikten till en sådan nivå att vare sig försvaret av Baltikum eller av Norden kunde negligeras

av stormakterna inom Nato. Anfall skulle m a o kunna vara bästa försvar.

Arméchefen bör ta initiativ

Utöver kanadensiska och skandinaviska synes trovärdiga förstärkningar till Natos norra frontavsnitt inte finnas att tillgå. För att den senare optionen ska bli realistisk behöver dock Danmark, Norge och Sverige integrera sina arméer på liknande sätt som andra allierade redan gjort på kontinenten. De tentativa lösningar som skisserats i denna artikel ska givetvis enbart ses som exempel på sådan nordisk integration. Potentiellt bör även Kanada inkluderas i resonemanget, inte minst m h t den kanadensiska arméns subarktiska förmåga.

Förhoppningsvis tar arméchefen initiativ till integration av de nordiska markstridskrafterna. Och varför då inte med Natos norra frontavsnitt som strategiskt fokus? Kanske rent av med ett offensivt förhållningssätt…?

Författaren är Professor (II) i Militärstrategi vid Luftkrigsskolen i Trondheim och Docent i Statsvetenskap med inriktning Säkerhetspolitik och Strategi vid Försvarshögskolan i Stockholm.